

Леся Кічура

КРАЄЗНАВЧА ТА ЕТНОГРАФІЧНА ТЕМАТИКА ПУБЛІКАЦІЙ МИКОЛИ ГОЛУБЦЯ

У статті охарактеризовано особливості висвітлення М. Голубцем минулого Галичини в історико-краєзнавчих статтях і нарисах. Вивчено етнографічні публікації автора, окреслено найважливіші проблеми, порушені у них.

Ключові слова: *М. Голубець, краєзнавство, етнографія, національне виховання, патріотизм.*

В статье охарактеризованы особенности освещения М. Голубцом прошлого Галичины в историческо-краеведческих статьях и очерках. Изучены этнографические публикации автора, очерчены важнейшие проблемы, затрагиваемые в них.

Ключевые слова: *М. Голубец, краеведение, этнография, национальное воспитание, патриотизм.*

This article deals with the analyses of M. Golubets' description of our edge in the historical-regional ethnography articles and essays. The ethnographic publications of author are studied, major problems which he violated for them are marked.

Key words: *M. Golubets, regional ethnography, ethnography, national education, patriotism.*

Краєзнавча тематика на сторінках української преси завжди трактувалася як потужний чинник національного виховання. Однак радянська система зробила чимало «поправок», вилучивши із надбання української преси ті видання, які містили «шкідливу» для неї інформацію, хоча вони і становили обсягову частину української преси. Влада усвідомлювала, що на «підставі етнографічних матеріалів досить чітко проявляється власне український елемент, розкриваються його етнічні нашарування, а поряд визначається взаємодія національного та інтернаціонального» [13]. Із відновленням незалежності України з'явилася можливість докладно вивчати усю краєзнавчу літературу, зокрема пресові публікації.

У середині ХІХ ст. розвиток краєзнавства й етнографії був пов'язаний з іменами М. Аркаса, М. Грушевського, М. Закревського, П. Єфименка, М. Костомарова, О. Лазаревського, О. Левицького, М. Максимовича, О. Маркевича, П. Чубинського, Д. Яворницького та багатьох інших видатних діячів української культури. Значний внесок у розвиток українського народознавства зробили

письменники М. Коцюбинський, П. Куліш, І. Нечуй-Левицький, Леся Українка, І. Франко, Т. Шевченко. Провідну роль у дослідженні етнографії відіграло Наукове товариство ім. Т. Шевченка у Львові, де 1898 р. була створена Етнографічна комісія, що видавала «Етнографічний Збірник», «Матеріяли до українсько-руської етнології». Наступний етап розвитку народознавчого краєзнавства пов'язаний із «Руською трійцею» та виникненням товариства «Просвіта» (1830-ті — 1868 рр.).

Вагомий внесок в українське краєзнавство здійснили І. Нечуй-Левицький та священик і громадський діяч І. Гавришкевич. Краєзнавчі матеріали І. Гавришкевича, В. Площанського, В. Чернецького та інших дослідників кінця ХІХ ст. були використані при виданні фундаментального 16-томного польського «Географічного словника» (1880—1902).

Упродовж 20-х рр. ХХ ст. розквітнув талант видатного вченого-енциклопедиста, академіка С. Рудницького, якого заслужено вважають фундатором української географії та наукового географічного краєзнавства. Його творчу спадщину розвинули сучасні українські вчені Я. Жупанський і В. Круль [10]. Серед сучасних журналістикознавців, які досліджували певний спектр краєзнавчої та етнографічної проблематики на шпальтах української преси, варто згадати такі імена, як В. Бадяк, О. Воропай, С. Кость, Т. Лехман.

Глибоке зацікавлення цією ділянкою у свій час проявив і Микола Голубець. М. Голубець відомий здебільшого як визначний публіцист, критик і мистецтвознавець, проте він був також чудовим краєзнавцем. Про його краєзнавчі дослідження західноукраїнських міст йдеться у передмові авторства Т. Стефанишина до бібліографічного покажчика М. Голубця [15]; Я. Книш у публікації про Белз називає ім'я М. Голубця як одного з дослідників цього міста [11]; А. Козицький згадує про публікації М. Голубця, надруковані в «Бібліотеці «Нового Часу» [12].

М. Голубець усвідомлював, що вивчення рідного краю є основою патріотичного виховання молоді. Він був переконаний, що заповнення лакун минулого допоможе, зокрема, розвинути національну самосвідомість та поширити історичні знання серед широких верств народу.

Мета нашої публікації — з'ясувати місце історико-краєзнавчої та етнографічної проблематики у творчій спадщині М. Голубця;

проаналізувати краєзнавчі й етнографічні праці автора, визначити їхню наукову вартість.

Свої історико-краєзнавчі розвідки, присвячені західноукраїнським містам Лаврову, Теробовлі, Белзу, Буську, Звенигороду, Перемишлю, Яворову, М. Голубець друкував упродовж 1920-х рр. Їм усім притаманний глибокий фаховий аналіз архівних джерел, вони також містять компетентний опис культурно-архітектурних пам'яток.

Так, описуючи історію Лаврівського монастиря [1], М. Голубець зупиняється на працях таких дослідників, як Лобеський, Площанський, Мокловський, Соколовський. Дослідник-краєзнавець не полишає теми віднайдених фресок, усю докладну інформацію він подав у своїй монографії «Лаврів: (Історично-археологічна студія)» [2]. На цю працю часто посилається В. Січинський. Він, зокрема, дискутує з автором з приводу його публікації про архітектурні пам'ятки Лаврова [16]. Ще однією рецензією на монографію «Лаврів» відгукнувся дослідник Р. Лукань. В одній із своїх публікацій він зауважив, що «ця студія викликала зацікавлення не лише серед наших дослідників, але теж чужих учених. Вона цінна, хоч не закінчена і неповна та вимагає доповнень і справлення помилок, що до неї ввійшли» [14]. Отже, можемо зробити висновок, що ця розвідка є важливим історико-краєзнавчим дослідженням.

Описуючи «княжий город» Теробовлю [3], М. Голубець подає коротку історію заснування міста, правління Ігоровичів, характеристику епохи розквіту. Дослідник уміло поєднує архівні дані із розповіддю про виникнення визначних місць, будівництво храмів та інших споруд.

У наступній праці, «Белз—Бузьк—Звенигород» [4], М. Голубець у хронологічній послідовності викладає інформацію про історичні події, які відбувалися на території міста. Дослідник скрупульозно описує речі, які збереглися з доісторичного періоду й перебувають у музеї Наукового товариства ім. Т. Шевченка у Львові; аналізує церковні пам'ятки Белза.

Місто Буськ (сучасне написання) М. Голубець красномовно називає «Галицькою Венецією», оскільки воно розташоване між річками Полтвою, Бугом, Солотвиною, Рокитою та Молдавою. Автор описує історію князування перших правителів, часи Хмельниччини та перелічує уцілілі пам'ятки княжих часів.

Щодо Звенигорода, то М. Голубцеві вдалося дуже мальовничо описати це містечко: «Нема на світі нічого вічного, а найбільш скороминаючим є велич і слава людей, народів, міст та держав. Такі й тим подібні думки напливають до голови кожному, що нині опинившись в Звенигороді, що стоїть на шматку історичної землі, повному недобутих й нерозгаданих скарбів (давнього минулого, окутаного легендами та світлими історичними споминами)» [4, с. 23]. Завдяки княжим традиціям та історичній значущості Звенигород із давніх-давен був предметом зацікавлення своїх та чужих дослідників. Лише Львову, заснованому в XIII ст., вдалося привернути всю увагу до себе.

Аналізуючи розвідку М. Голубця про Яворів, відзначимо її невеликий обсяг. Однак у праці авторів вдалося висвітлити усі важливі події в його історії. Дослідник вказує, що українські літописи часів княжої доби не залишили жодної згадки про це місто. Зважаючи на пізніші історичні документи, можна стверджувати, що вже на початку XV ст. Яворів мав міську автономію на зразок магдебурзького права.

Оцінюючи праці М. Голубця, присвячені дослідженню виникнення та заснування великих українських міст, варто згадати історико-краєзнавчу розвідку «Княжий Галич» [9], яка вийшла 1937 р. окремою брошурою. Дослідник докладно розповідає про правління князів та їхні міжусобиці. Так, автор наголошує, що саме під час князювання волинянина Романа Мстиславича давня Галичина й Волинь об'єдналися у величну Галицько-Волинську державу. Недаремно, відзначає М. Голубець, літописець величає Романа Мстиславича «царем і самодержцем усеї Землі Української» [9, с. 9].

«Княжий Галич», базований на найповніших тогочасних археологічних дослідженнях, містить цінний культурологічний матеріал, зокрема аналіз архітектурних пам'яток. Змістовний екскурс в історію Галичини адресувався насамперед молодій генерації. Зауважимо, що працю двічі видавали, друге видання вийшло у серії бібліотеки для молоді «Ранок». Це свідчить про те, що тодішній читач відчував потребу в такій лектурі.

Майже в кожній публікації автор наголошував на важливості спільної національної ідеї, яка б об'єднувала народ у боротьбі за незалежність. Це доводить, що М. Голубець добре розумів вагу

справжнього патріотизму та консолідації українства для досягнення великої мети — побудови української держави.

До краєзнавчих публікацій М. Голубця належить і «Станіславів» [7] — ґрунтовна історична розвідка про місто (тепер — м. Івано-Франківськ), в якій автор розглядає його історію до новітніх часів, подає факти з культурного, релігійного, суспільно-політичного життя адміністративного центру Покуття.

Згадані краєзнавчі праці М. Голубця цінні насамперед інформативною насиченістю, простим і легким викладом. Своїми публікаціями автор намагається поширити серед читачів якнайбільше інформації про селища, містечка та міста, розповісти про їхнє цікаве минуле та оцінити значення в історії України. Одним із основних завдань автора було патріотичне виховання молодого покоління. Тож своєю краєзнавчо-дослідницькою працею він намагався просвітити українську молодь щодо славного минулого народу.

Аналізуючи публікації, прямо чи опосередковано пов'язані із краєзнавчою та народознавчою проблематикою, можна зауважити ще одну цікаву особливість. Так, описуючи народний побут як етнограф, звертаючи увагу на соціальний аспект, зокрема злидні населення, М. Голубець як журналіст підкреслює, що цей народ — забутий, бідний, неграмотний, безправний — упродовж віків рятувався від денационалізації і деградації, творячи високу і своєрідну духовну і матеріальну культуру, яка давала йому сили, щоби протистояти чужим впливам.

М. Голубець належно оцінював те, що краєзнавчий рух у Галичині від самого зародження сприяв піднесенню культурно-просвітницької роботи та національної самосвідомості широких верств народу, діяльному залученню молоді до процесу національно-культурного відродження.

Досліджуючи етнографічну спадщину М. Голубця, варто звернути увагу на статтю «Наш рідний край», опубліковану у часописі «Неділя» кількома поданнями [5]. У першій публікації автор надзвичайно дохідливо роз'яснює зміст слова «патріотизм». Адже, щоб любити батьківщину, на його переконання, треба пізнати її. «Одним з найкращих джерел, в яких набирав все нових сил наш патріотизм, є історія рідного краю» [5, 7 лип.]. Без знання історії патріотизм хиткий та безвартісний, тому першочергове завдання молоді,

стверджує М. Голубець, пізнати не лише красу природи нашого краю, а й красу та велич нашого минулого.

У другій публікації цієї серії автор називає краєзнавство однією із найшляхетніших і найприсмніших наук. Проте навіть ця приємна наука вимагає теоретичної та практичної підготовки. Саме тут нас чекає розчарування, зазначає автор, оскільки немає української краєзнавчої літератури. Тому всі охочі змушені черпати відомості з польських видань, які позбавлені документальності та не містять повновартісної наукової інформації. У наступному матеріалі М. Голубець порушує питання народознавства (етнографії й фольклору) як одного з головних чинників вивчення нашого краю. Лише пізнання рідного краю, його минулого і традицій, наповнюють нас національною «самовпевненістю», яка щомиті може перерости в самопожертву.

Важливість збереження, фотографування, інвентаризації й дослідження давніх пам'яток природи й культури Західної України, зокрема дерев'яного будівництва, М. Голубець акцентує у публікації «Найближчі завдання краєзнавства» [8]. Дослідник наголошує на тому, що українство не виплекало добру традицію цінувати чудові краєвиди своєї країни, тому й не усвідомлює, що вони також потребують уваги дослідника.

Зупинимось ще на одній публікації М. Голубця, цікавій для галичан, — йдеться про краєзнавчий нарис «У волинській, тихій стороні» [6], надрукований у двох числах «Неділі» за 1929 р. Одноійменну публікацію дослідник продовжив 1934 р. на сторінках «Календаря для всіх на 1934 рік». Незважаючи на невеликий обсяг, автор зумів приділити увагу багатьом важливим краєзнавчим питанням. Насамперед він охарактеризував існуючі розбіжності, які сформувалися між галичанами та волинянами, розділеними кордоном. Після налагодження спільних культурних, економічних та політичних взаємин він пропонує об'єднання на ґрунті родинних цінностей, яке б сприяло зникненню штучного розділу між частинами єдиної національної спільноти.

Проаналізувавши історико-краєзнавчі й етнографічні публікації М. Голубця, відзначимо, що вони займали важливе місце в його творчості. Зокрема, він наголошував на потребі виробити єдину національну ідею, щоби молоде українське покоління спромоглося вивести народ на новий етап розвитку. Публіцист активно про-

пагував знання історії та збереження культурних надбань попередніх сторіч. Вивчення минулого народу через легенди, історичні перекази, розповіді про виникнення міст, на його думку, було одним із чинників патріотичного виховання.

У своїх статтях М. Голубець заохочував читачів вивчати свої міста з їхньою неповторною історією та стародавніми пам'ятками української культури. Він стверджував, що плекання національної свідомості народу передбачає ґрунтовне дослідження культурної спадщини. Цим зумовлена велика наукова цінність навіть незначних за обсягом краєзнавчих та етнографічних досліджень як складової творчого надбання народу, джерела людських знань.

Отже, можемо стверджувати, що краєзнавчі студії М. Голубця перебували в руслі національного відродження, вони були суголосні мистецькому процесу 20—30-х рр. ХХ ст., адже не випадково саме в цей період автор досліджував та популяризував пам'ятки українського мистецтва, писав свої гострі публіцистичні статті. Збираючи матеріали і популяризуючи історію західноукраїнських міст, описуючи їхню культуру та побут, М. Голубець не лише доводив їх єдність з усім українським простором, а й засвідчував глибину і багатство традицій і культури цих міст. Свої історико-краєзнавчі та етнографічні дослідження автор поставив на службу державотворчим та виховним процесам України, її національним інтересам.

1. *Голубець М.* Лаврів: (Замість комунікату) / М. Голубець // Діло. — 1925. — 4, 6—9 жовт.
2. *Голубець М.* Лаврів: (Історично-археологічна студія) / М. Голубець // Записки ЧСВВ. — 1926. — Т. 2, вип. 1/2. — С. 30—69; 1927. — Т. 2, вип. 3/4. — С. 317—335.
3. *Голубець М.* Тереховля, княжий город / М. Голубець. — Львів : Друк. Ставропіг ін-ту, 1927. — 24 с. — (Б-ка «Нового Часу»).
4. *Голубець М.* Белз—Бузьк—Звенигород / М. Голубець. — Львів : Друк. Ставропіг ін-ту, 1927. — 32 с. — (Б-ка «Нового Часу»).
5. *М. Г.* Наш рідний край / М. Г. // Неділя. — 1929. — 7, 14, 21, 28 лип.; Те ж // Неділя. — 1929. — 4, 11, 25 серп.; *М. Г.* Те ж / М. Г. // Неділя. — 1929. — 1, 8 верес.
6. У волинській, тихій стороні... : [краєзн. нарис] // Неділя. — 1929. — 28 лип.; *М. Г.* Те ж / М. Г. // Неділя. — 1929. — 4 серп.
7. *Голубець М.* Станіславів / М. Голубець // Новий Час. — 1934. — 25, 27, 28, 29, 30 черв.

8. *Голубець М.* Найближчі завдання краєзнавства / М. Голубець // Світло й Тінь. — 1936. — Ч. 1. — С. 471—476; Ч. 2. — С. 488—491.
9. *Голубець М.* Княжий Галич / М. Голубець. — Львів : Українська преса [І. Тиктора], 1937. — 30 с.
10. *Жупанський Я.* Про об'єкт і предмет вивчення національного краєзнавства / Я. Жупанський, В. Круль // Краєзнавство. — 1994. — № 1—2. — С. 3—6.
11. *Книш Я.* Белзьке воєводство першої половини XVII ст. в історіографії / Я. Книш // Історичне краєзнавство і національне виховання : матеріали наук.-практ. конф. Львів, 27 трав. 1994 р. — С. 30.
12. *Козицький А.* Краєзнавчо-туристичне товариство «Плай» / А. Козицький // Історичне краєзнавство і національне виховання : матеріали наук.-практ. конф. Львів, 27 трав. 1994 р. — С. 34.
13. *Купчинський О.* Актуальні проблеми сучасного краєзнавства: етнографія, фольклор, топоніміка / О. Купчинський // Історичне краєзнавство і національне виховання : матеріали наук.-практ. конф. Львів, 27 трав. 1994 р. — С. 45.
14. *Лукань Р.* Микола Голубець і «Записки ЧСВВ»: У 1-шу річницю смерті М. Голубця (20. V. 1942) / Р. Лукань // Львівські Вісті. — 1943. — 21 трав.
15. Микола Голубець : бібліогр. покажч. / уклад.: С. П. Костюк ; передм. Т. Стефанишина. — Львів, 2005. — С. 15.
16. *Січинський В.* Архітектура Лаврова / В. Січинський // Записки ЧСВВ. — 1932. — Т. 5, вип. 1/4. — С. 193—224.

Андрій Мельник

ФІЛОСОФ У ГАЗЕТИ: ПУБЛІЦИСТИКА СЕРГІЯ КРИМСЬКОГО В УМОВАХ МЕДІАТИЗАЦІЇ

Головна проблема статті — взаємодія філософської та журналістської сфер, медіатизація філософії. Розглядається публіцистика українського філософа Сергія Кримського; визначається роль філософської публіцистики у сучасному медіадискурсі.

Ключові слова: *Сергій Кримський, філософія, публіцистика, газета, медіатизація, суспільство, духовність, інформація.*

Главная проблема статьи — взаимодействие философской и журналистской сфер, медиатизация философии. Рассматривается пуб-